

کارآفرینی و توسعه روستایی آموزه‌هایی از تجارب کشور چین

حسن ایزدی* - استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه شیراز
سپیده برزگر - کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه شیراز، واحد بین‌الملل

پذیرش نهایی: ۱۳۹۲/۸/۸

دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۷/۲۵

چکیده

کارآفرینی، موتور توسعه اقتصادی در بهره‌گیری از توان محلی به‌شمار می‌آید و در برنامه‌ریزی توسعه روستایی به آن توجه شایانی شده است. مقاله حاضر با روش توصیفی-تحلیلی با تأکید بر کارآفرینی روستایی به بررسی سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌های عملیاتی توسعه کارآفرینی روستایی در کشور چین پرداخته است. هدف اصلی این مقاله، با توجه به نوپابودن کارآفرینی روستایی در ایران، شناسایی نتایج برنامه‌های موفق کارآفرینی روستایی در کشور چین به‌منظور بهره‌مندی از آنها در تدوین برنامه‌های کارآفرینی روستایی در ایران است. مطالعات این پژوهش نشان می‌دهند که چالش‌های متعددی در برنامه‌های کارآفرینی روستایی کشور چین وجود داشته و اتخاذ راهبردهای مناسب، به‌ویژه در سه دهه گذشته، نظیر صنعتی‌سازی تواحی روستایی و عرضه خدمات آموزشی، موجب موفقیت برنامه‌های کارآفرینی روستایی در این کشور شده است.

کلیدواژه‌ها: توسعه روستایی، چین، روستا، کارآفرینی روستایی.

مقدمه

از مشکلات بیشتر کشورهای در حال توسعه، رشد سریع شهرنشینی و کاهش نسبت جمعیت روستایی به جمعیت شهری است. یکی از دلایل اصلی پیدایش این مشکل، افزایش بیکاری و مهاجرت روستاییان به شهر است که خود موجب کاهش سطح توسعه‌یافتگی این نوع از سکونتگاه‌ها شده است. از این رو همواره دغدغه اصلی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران و دولت‌مردان در کشورهای جهان - به‌ویژه کشورهای در حال توسعه - اتخاذ راهبردها و سیاست‌ها و پیاده‌کردن برنامه‌های عملیاتی برای مقابله با این مشکلات و دستیابی به توسعه روستایی مطلوب بوده است. در این زمینه، کارآفرینی روستایی یکی از راهبردها و سیاست‌های پیش روی این‌گونه کشورهاست. طبق تجربه بسیاری از کشورها، کارآفرینی ضرورتی حیاتی در توسعه روستایی و حل مشکلات اقتصادی است (دلجوی شهیر، ۱۳۸۸، ۲۵). فعالیت‌های کارآفرینی، که طبق گزارش سازمان نظارت بر کارآفرینی جهانی^۱ در سال ۲۰۰۰ میلادی، به موتور رشد اقتصادی تعبیر شده، می‌تواند حدود ۷۰ درصد از عملکرد اقتصادی هر منطقه را دربر بگیرد (Sherief, 2008).

کشور چین نیز همانند ایران با مشکلات عدیده‌ای در برنامه‌ریزی روستایی خود مواجه بوده است؛ به طوری که در اثر سیاست‌های گذشته دولت، ۷۰۰ میلیون نفر روستایی در معرض خطر بحران اقتصادی قرار داشتند. پس از بروز این مشکلات، دولت چین، تقویت کارآفرینی روستایی و ایجاد اشتغال برای بهبود وضعیت اقتصادی روستاییان را به‌عنوان راهکار اصلی در نظر گرفت (Yang, 2009, 5). با استفاده از نیروی کارآفرین و پخشایش صنایع در کشور، از مهاجرت جمعیت روستایی به سوی شهرها و ایجاد کانون‌های چند ده میلیون نفری جلوگیری شد (پاپلی‌یزدی و وثوقی، ۱۳۷۵، ۱۹).

---

1. The Global Entrepreneurship Monitor Report

روش تحقیق

در این مقاله با رویکرد اسنادی و کتابخانه‌ای، به بررسی سیاست‌ها و برنامه‌های کارآفرینی روستایی در کشور چین و سیر تحولات و همچنین نتایج آن پرداخته شده است، تا با توجه به نوپابودن مسئله کارآفرینی روستایی در ایران بتوان از این تجربه‌ها بهره گرفت.

یافته‌های تحقیق

مفهوم کارآفرینی و پیشینه آن

آموزه‌های بسیاری از مذاهب تأکید فراوانی بر پشتکار و سخت‌کوشی داشته‌اند، که شاید بارزترین نمونه این تعالیم در دین اسلام مشاهده شود (Lucky, 2011, 224). از دیدگاه اسلام، تغییرات توسعه باید از درون خود جامعه آغاز شود و محیط اجتماعی و مادی را فراگیرد. آیاتی همچون «إِنَّ اللَّهَ لَا يَغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ»^۱ گواه همین مطلب است.

در کشورهای غربی، واژه کارآفرینی از سال ۱۷۰۹ مطرح شد (میرزا امینی، ۱۳۹۰). در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰، این واژه در مطبوعات اجتماعی رونق بیشتری یافت و در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ کاربرد جهانی پیدا کرد (دلجوی شهیر، ۱۳۸۸، ۳۰). در قرن بیستم، این مفهوم برای تولید ثروت یا ایجاد خدمات به کار رفت (محسنی تبریزی و میرزایی، ۱۳۸۳، ۴). از ابتدای قرن حاضر، مفهوم نوآوری و ابتکار نیز به تعریف کارآفرینی اضافه شد (همان، ۲۵). مطالعات جهانی نشان می‌دهند که کارآفرینی روستایی تا دهه ۱۹۸۰ میلادی اهمیت چندانی در متون علمی نداشته است و کارآفرینان روستایی با وجود تفاوت‌های بسیار، در دسته یکسانی با کارآفرینان شهری مطالعه می‌شدند (Gulumser et al., 2009, 1). اصلی‌ترین تفاوت میان کارآفرینی روستایی و شهری، در فعالیت آنان براساس اطلاعات محلی و منابع موجود است. در نواحی

---

۱. سوره مبارکه رعد، آیه شریفه ۱۱

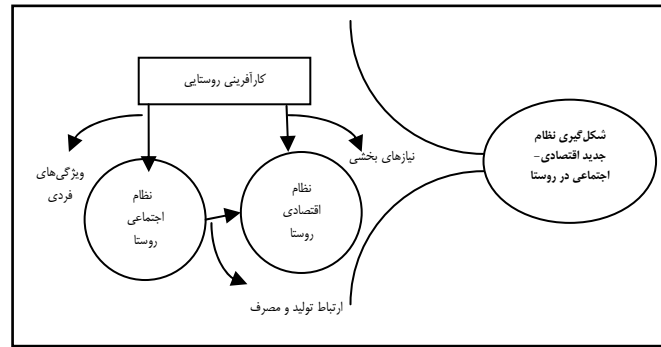
روستایی، شبکه اجتماعی با تکیه بر خویشاوندی، زمینه‌های همکاری و مشارکت قوی‌تری را به وجود آورده است. بنابراین، ارتباط میان کارآفرینان روستایی و بستر فعالیت آنان، توانایی بالقوه‌ای در رابطه تولید و مصرف محسوب می‌شود (Ibid., 1).

اهمیت و ضرورت کارآفرینی و نقش آن در توسعه روستایی

امروزه، به نقش کارآفرینی در توسعه و به‌ویژه توسعه روستایی، توجه زیادی می‌شود (Sherief, 2008). نقش کارآفرینی در توسعه روستایی - به دلیل ترکیب سه نیروی اصلی بسیج منابع، خلاقیت، و استفاده از فرصت‌های منحصربه‌فرد- درخور توجه است (Petrin, 1994).

کارآفرینی روستایی عبارت است از به‌کارگیری نوآورانه منابع و امکانات روستا در راستای شکار فرصت‌های جدید شغلی (آجیلی، ۱۳۸۹). کارآفرینی روستایی راهکاری جدید در نظریه‌های توسعه برای توانمندسازی مناطق روستایی به‌منظور دستیابی به توسعه پایدار در روستا محسوب می‌شود (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹، ۳). کارآفرینی، افزون بر رفع مشکلات اقتصادی، نزد بخش خصوصی و نهادهای غیردولتی به‌عنوان ابزاری مهم برای کمک به فعالیت‌های دولت محسوب می‌شود (مقیم، ۱۳۸۲، ۱۰۸). به‌همین دلیل، می‌توان کارآفرینی روستایی را به‌عنوان راهبرد توسعه جامعه روستایی در برنامه‌ریزی در نظر گرفت (حسینی، ۱۳۸۷).

کارآفرینی روستایی فقط به‌معنای ایجاد اشتغال برای قشر عظیم روستاییان نیست، بلکه می‌تواند گامی برای تقویت توسعه روستایی باشد که به‌گفته بسیاری از صاحب‌نظران توسعه، هم‌ارزش با توسعه اقتصادی است (گلیچ، ۱۳۸۴، ۱۲). اصلی‌ترین مفهوم کارآفرینی روستایی، تبدیل ایده به واقعیتی سودآور در روستاست. برای مثال، راه‌اندازی فعالیت‌های کارآفرینی در منازل شخصی، ایجاد مشاغل جدید در روستاها یا عرضه محصولات و خدماتی که پیش از این در جامعه فرد کارآفرین وجود نداشته، همگی از این جمله‌اند (Osborne, 2005, 1). در شکل ۱ کارآفرینی روستایی و نظام جدید اقتصادی-اجتماعی در روستا نشان داده شده است.

شکل ۱. کارآفرینی روستایی و نظام جدید اقتصادی-اجتماعی در روستا

منبع: Gulumser et al., 2009, 5

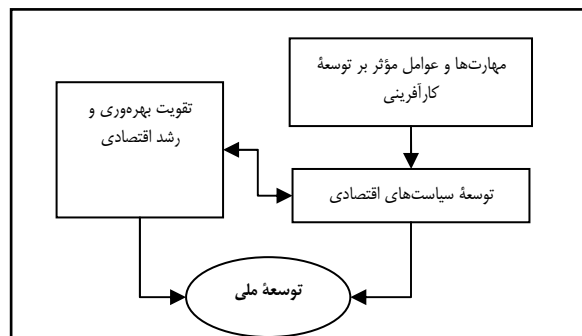
کارآفرینی روستایی یکی از انواع کارآفرینی است که در زمینه‌های دیگر نیز به آن توجه جدی شده است. در جدول ۱، به سایر زمینه‌های کارآفرینی اشاره شده است.

جدول ۱. سایر زمینه‌های کارآفرینی

انواع کارآفرینی	توضیحات	مثال در مقیاس محلی
انسانی	همکاری عده‌ای از کارآفرینان برای رفع نیازهای جامعه خود	شرکت‌های غیرانتفاعی اعطاکننده وام در نواحی روستایی
اقتصادی	فعالیت کارآفرینان جدید در ادامه کارآفرینان اصلی	احداث نمایندگی‌های شرکت‌های اصلی در روستا در مقیاس محلی
اجتماعی	شامل هر دو دسته فعالیت‌های انتفاعی و غیرانتفاعی	کارآفرینان ارائه‌دهنده خدمات موردنیاز مردم محلی
دانشجویان	ایجاد فرصت‌های شغلی به‌دست دانشجویان و دانش‌آموزان کارآفرین	تزریق ایده‌های خلاقانه جوانان و نوجوانان برای تقویت رشد اقتصادی روستا
بانوان	راه‌اندازی فعالیت‌های کارآفرینانه به‌دست بانوان	تقویت سایر جنبه‌های توسعه روستایی با توجه به توانایی و مهارت بانوان

منبع: نگارندگان

امروزه، به نقش کارآفرینی در توسعه روستایی در سطح ملی توجه زیادی شده است، به طوری که در کشورهای در حال توسعه، برنامه‌های توسعه روستایی با تمرکز بر بهبود زندگی روستاییان و با هدف افزایش بهره‌وری مناطق روستایی در مسیر توسعه پایدار، و با هدف بهبود کیفیت زندگی روستاییان، اقتصاد سالم، و حفظ محیط زیست اجرا می‌شود (Sherief, 2008). در شکل ۲ ارتباط کارآفرینی و سطوح مختلف برنامه‌ریزی و تأثیر آن بر توسعه ملی نشان داده شده است.

شکل ۲. ارتباط کارآفرینی با توسعه ملی

منبع: Sharma et al., 2010, 33

روند تحولات کارآفرینی روستایی در چین

فعالیت‌های کارآفرینانه در کشور چین، برگرفته از نظریه‌های وی یوان^۱، متفکر برجسته چین در قرن نوزدهم میلادی است، که محدود ساختن قدرت فناوری خارجی را راهکار جلوگیری از نفوذ غرب در کشور خود می‌دانست. این ایده موجب رشد مادی‌گرایی و توانمندسازی ملی در چین شد (Fung & Zhao, 2008, 1080). اگرچه دولت کمونیستی چین از زمان تأسیس

1. Wei Yuan (1794-1856)

در سال ۱۹۲۱، به اهمیت ارتباط میان شهر و روستا واقف بود، توجه به توسعه کلان‌شهرها در این کشور موجب تضعیف روستاها شد (Lin, 2002, 302). با اجرای سیاست‌های اصلاحات ارضی طی سال‌های ۱۹۲۱ تا ۱۹۴۹، زمین‌های مالکان بزرگ به صورت تجمیع و اشتراکی به تصرف دولت درآمد و بخش خصوصی حذف شد (Liao & Sohmen, 2001, 27).

در دهه ۱۹۵۰، بنا به دلایل سیاسی، اقتصادی، و جمعیتی، کمون‌های خلق در مناطق روستایی با هدف توسعه روستاها شکل گرفتند و با تولید محصولات کشاورزی و ایجاد صنایع کوچک‌مقیاس، جنبش خیز بزرگ به جلو تحقق یافت (پاپلی یزدی و وثوقی، ۱۳۷۵، ۱۹). در سال ۱۹۵۴، نخستین کنگره ملی تعاون، نظام متحدی را برای فعالیت شرکت‌های تعاونی روستایی در چین ایجاد کرد. به‌رغم مخالفت‌های دولتی، این شرکت‌ها با هدف تنظیم سیاست‌های عرضه و تقاضا، بازاریابی، و بهبود محصولات کشاورزی تا دهه ۱۹۶۰ میلادی به فعالیت ادامه دادند (Zhe, 2007, 2). پس از اتخاذ سیاست درهای باز در سال ۱۹۷۸، حجم تولید و صادرات چین افزایش شدیدی یافت (یوکوایاما، ۱۳۸۲، ۷۷)؛ ولی اجرای برنامه‌های اصلاحات چهارگانه نوگرایی^۱ با تقسیم زمین‌ها، موجب بیکاری روستاییان شد (Liao & Sohmen, 2001, 27). با اجرای سیاست اصلاحات، فعالیت بخش خصوصی به تدریج آغاز شد (Chen, 2006, 3). طی سال‌های ۱۹۷۹ تا ۱۹۸۴، با قانونی‌شدن فعالیت‌های کارآفرینی خصوصی، کارآفرینی به‌طور رسمی آغاز به کار کرد و فشارهای دولت بر سرمایه‌گذاران کاهش یافت (Eesley, 2009, 5). با اجرای برنامه‌های توسعه روستایی در بخش‌های اقتصادی غیرکشاورزی از سال ۱۹۷۹، کارآفرینی روستایی و توسعه روستایی تقویت شد (Ho, 1995). از دیگر دستاوردهای اصلاحات اقتصادی چین در دهه ۱۹۷۰، توسعه شرکت‌های شهر و روستا^۲ و به رسمیت‌شناختن آنها در سند فروپاشی کمون سال ۱۹۸۴ بود (Fan et al., 1996, 71). شکل‌گیری طبقه کارآفرینان روستایی در چین طی دو دهه گذشته، مدیون راه‌اندازی این

---

1. Four Modernizations Reform

2. TVE

شرکت‌ها بوده است (Pearce & Davis, 2000, 14). تا پایان سال ۱۹۹۳، نزدیک به یک‌پنجم کل نیروی کار در سراسر کشور چین در این شرکت‌ها مشغول به کار شدند (Yueh, 2008, 16). در دهه ۱۹۸۰، نخستین فعالیت‌های کارآفرینی به صورت فعالیت‌های خوداشتغالی و کوچک‌مقیاس آغاز شد. در سال ۱۹۸۹، ۱۵ هزار کارآفرین چینی موفق شدند با ایجاد ۴۰۰ هزار فرصت شغلی در این کشور، میزان تولید را به ۷۰۰ میلیون دلار در سال برسانند (Liao & Sohmen, 2001, 29). در دهه ۱۹۸۰ میلادی، کارآفرینان روستایی توانستند اعتبار احداث بنای بانک ملی چین و هتل بین‌المللی این کشور را در پکن در دست بگیرند (Huang, 2010, 5). از اواسط دهه ۱۹۸۰، رشد فزاینده اقتصادی، مهاجرت روستاشهری را شدت بخشید (Demurger & Xu, 2011, 2). محدودیت‌های اداری، همچون اجرای سخت‌گیرانه‌تر قانون ثبت خانوار (هوکو)^۱ و نظام مالکیت زمین‌های زراعی، از جمله سیاست‌هایی بودند که در آن زمان برای جلوگیری از این مهاجرت‌ها اجرا شدند (Liu, 2011, 102). اجرای قانون هوکو، به همراه سیاست توسعه هماهنگ^۲ و تغییر قوانین مالکیت موجب شد تا کشور چین بازار محصولات ارگانیک کشاورزی و خدمات اگروتوریسم اروپا را از آن خود سازد (Xu & Zhang, 2009, 2). همچنین، سیاست تبدیل روستاها به شهر و افزایش فعالیت‌های غیرکشاورزی با شعاری جدید برای روستاییان اجرا شد: ترک زمین، آری؛ ترک روستا، خیر؛ ورود به کارخانه، آری؛ ورود به شهر، خیر. این شعار در دهه ۱۹۸۰، نیروی محرک بسیار قدرتمندی برای فعالیت کارآفرینان روستایی پدید آورد (Ho, 1995, 361) و در پی آن، شهرهای کوچک به مراکز جدید اقتصادی برای فعالیت‌های کشاورزی، تجارت محصولات کشاورزی، و عرضه خدمات شهری تبدیل شدند و توانستند در توسعه منطقه‌ای و افزایش خدمات‌رسانی به نواحی روستایی نقش مهمی ایفا کنند (Lin, 2002, 303). نتیجه تمامی این سیاست‌گذاری‌ها، افزایش درآمد روستاییان،

---

۱. Hukou: طبق این قانون، هر فرد به یک هوکو یا طبقه اجتماعی تعلق دارد که موروثی است. محل هوکو مشخص می‌کند که حقوق فرد چیست و به کجا تعلق دارد (Fan, 2008, 2).

2. The Harmonious Development

افزایش بهره‌وری تولید، و ایجاد فرصت‌های متنوع شغلی در بخش‌های مختلف اقتصادی بود (Huang, 2010, 4).

در دهه ۱۹۹۰، صنعتی‌شدن نواحی روستایی و تبدیل روستاها به شهر، زمینه کارآفرینی روستایی را گسترش داد (Zhao, 2009, 7). سیاست بازگشت مهاجران برای حفظ فرصت‌های شغلی در شهر و مهار سرخوردگی مهاجران جوان، با تشویق کارآفرینان روستایی و یکپارچه‌سازی سازمان‌های شهری و روستایی موجب تسریع روند توانمندسازی و نوسازی ملی برای جذب نیروی کار مازاد روستا و کاهش شکاف میان شهر و روستا شد (Zhao, 2009, 8). به این ترتیب، زیرساخت‌های اجتماعی و اقتصادی لازم برای فعالیت کارآفرینان در روستاها بیشتر فراهم شد (Xu & Zhang, 2009, 9). دادن اعتبار مدرک دانشگاهی به توانایی‌های حرفه‌ای روستاییان در اواخر دهه ۱۹۹۰، از اقدامات مهم دولت در تشویق کارآفرینی روستایی به شمار می‌آید (Chow, 2010, 4). از دیگر برنامه‌های حمایتی دولت چین می‌توان به اینها اشاره کرد: تصویب قوانین مربوط به سازمان بهزیستی و تأمین اجتماعی در سال ۱۹۹۰، سیاست‌های حمایت از نهادهای آموزشی غیرنظامی^۱ برای ارتقای نظام آموزش و پرورش چین در سال ۲۰۰۲، و قانون تعاون حرفه‌ای کشاورزان در سال ۲۰۰۶ (Yu & Zhang, 2009, 1). اجرای این سیاست‌ها در مجموع موجب تقویت پدیده مهاجرت معکوس تا سال ۲۰۰۸ و در نتیجه، تغییر اولویت‌های برنامه‌های توسعه چین شد (Zhao, 2009, 2)، به طوری که در بخش شمالی این کشور و در استان جیانگسو^۲، ۳۶ درصد کل مهاجرت‌ها کاهش یافت (Wang & Fan, 2006, 241).

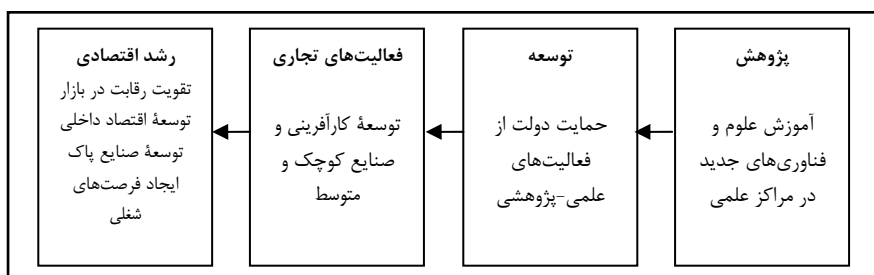
در یازدهمین برنامه پنج‌ساله چین در سال ۲۰۰۶، اصلاح شرایط عرضه و تقاضا، تخفیف‌های مالیاتی، مقررات‌زدایی، خصوصی‌سازی، و اعطای یارانه در دستور کار قرار گرفت. برنامه‌های کلان این کشور در افق سال ۲۰۲۰ میلادی نیز بر افزایش بودجه فعالیت‌های تحقیق و توسعه متمرکز شده‌اند

---

1. Civilian-Run Educational Institutions (CREIs)

2. Jiangsu

(Solt, 2007, 9). اکنون بیشتر سیاست‌های توسعه روستایی در چین بر توانمندسازی روستاییان، تقویت کشاورزی خانوادگی، بهبود وضعیت اقتصادی کشاورزان، و بهبود وضعیت مالکیت متمرکز است (Van der Ploeg et al., 2010, 166). در شکل ۳ مسیر هدایت فعالیت‌های نوآورانه داخلی در چین، طبق یازدهمین برنامه توسعه این کشور نشان داده شده است.

شکل ۳. مسیر هدایت فعالیت‌های نوآورانه داخلی در چین، طبق یازدهمین برنامه توسعه این کشور

منبع: Solt, 2007, 6

آموزه‌های کارآفرینی روستایی در چین

امروزه، تشویق کارآفرینی روستایی به راهبردی ضروری در برنامه‌های توسعه اقتصادی چین تبدیل شده (Yu, 2008, 1) و با گذشت بیش از سی سال از اصلاحات اقتصادی چین، گسترش فعالیت‌های کارآفرینی، در کاهش نرخ فقر و افزایش درآمد خانوارهای روستایی تأثیر بسزایی داشته است (Huang, 2010, 1). استفاده از نیروی کارآفرینی در برنامه‌ریزی روستایی چین همراه با اجرای برنامه‌های توسعه روستایی، جمعیت فقیر روستایی را در این کشور به نصف کاهش داد، درحالی‌که در سال ۲۰۰۱، جمعیت فقیر روستایی چین برابر با همین جمعیت در جنوب آفریقا در سال ۱۹۹۰ بود (Audinet & Haralambous, 2005, 12). افزایش نوآوری‌های متعدد - از فعالیت‌های بخش خصوصی تا مصرف بهینه کالا و خدمات، و عرضه خدمات آموزشی - انگیزه روستاییان را برای راه‌اندازی هرچه بیشتر فعالیت‌های کارآفرینانه تقویت کرده است (Chow, 2010, 2).

از دلایل موفقیت برنامه‌های کارآفرینی و توسعه روستایی چین، می‌توان سیاست تمرکززدایی و تقویت دولت‌های محلی، رویکرد تدریجی کاهش یارانه‌ها، و تشویق رشد سرمایه‌گذاری در نواحی روستایی را نام برد. تقویت ظرفیت کارآفرینی روستایی در چین، از طریق تقویت رقابت در بازار محلی، منطقه‌ای و جهانی (OECD, 2004, 8)، احداث بانک‌های مستقل و غیردولتی و مؤسسات اعطای وام در ایجاد رقابت و همکاری لازم برای توسعه کارآفرینی روستایی چین نقش مهمی داشته است (Wang, 2004, 47). برای مثال، روستاییان در استان گوئیژو^۱ با کمک دانشجویان دانشگاه تسینگ‌هوا^۲ توانستند صنایع دستی این منطقه را به‌جای فروش پراکنده، در یک خط تولید و با نام تجاری مخصوص وارد رقابت بازار جهانی کنند (Mueller, 2006, 7). آموزش فناوری‌های جدید و طرح‌های حمایتی نیز موج جدیدی از کارآفرینی مدرن را در نواحی روستایی به‌وجود آورده (Xiaojun, 2007, 5)، که آموزش کاربردی روستاییان نقش مهمی در این زمینه داشته است (Chen, 2006). با تصویب یازدهمین برنامه پنج‌ساله کشور چین، در ماه مارس سال ۲۰۰۶، فعالیت‌های نوآورانه و کارآفرینانه به‌منظور تبدیل چین به کشوری پیشرو در صنعت، بیش از پیش مورد تأکید قرار گرفت (Solt, 2007, 1). برنامه ملی آموزش شاغلان روستایی برای سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۰، با هدف آموزش ۶۰ میلیون روستایی (بختیاری و سالم، ۱۳۸۴، ۱۸۰) و فعالیت‌های کمیسیون علمی کشاورزی در سال ۲۰۰۳، برای تدوین سیاست‌های تشویقی فعالیت‌های کارآفرینانه روستایی در نواحی کمتر توسعه‌یافته غرب چین از سیاست‌های آموزشی کارآفرینی روستایی در چین بوده است (Xu et al., 2010, 33). از دیگر نقاط قوت برنامه‌های کارآفرینی چین در روستاها، بهره‌مندی از تعاونی‌ها در اقتصاد روستایی این کشور است. در زمان حاضر، شبکه

---

1. Guizhou

۲. Tsinghua University: مهم‌ترین مرکز علمی کارآفرینی در پکن و که بیشترین سهم بودجه تحقیقاتی را در کشور چین دارد.

حسن ایزدی و سپیده برزگر ————— کارآفرینی و توسعه روستایی، آموزه‌هایی از تجارب کشور چین

تعاونی‌های اعتباری روستایی^۱ در تمامی نواحی روستایی کشور چین گسترش یافته و هدف اصلی‌شان از بین بردن شکاف میان شهر و روستا به دلیل برنامه اصلاحات اقتصادی در دهه ۱۹۷۰ میلادی است (Zhang, 2005, 8). در جدول ۲ سیاست‌ها و برنامه‌های اجرایی در زمینه تقویت کارآفرینی روستایی در کشور چین و نتایج آنها آورده شده است.

جدول ۲. سیاست‌های اجرایی در زمینه تقویت کار آفرینی روستایی و نتایج آن‌ها در کشور چین

نتایج	سیاست‌های کارآفرینانه روستایی	برنامه/سیاست اجرایی (میلادی)
<ul style="list-style-type: none"> - توسعه فرهنگ کارآفرینی، آموزش کارآفرینی و زیرساخت‌های لازم - تأمین دسترسی به اطلاعات به‌روز برای روستاییان - تغییر شیوه‌های تولید - ورود کارآفرینی روستایی به بازارهای جهانی - توجه بیشتر به نقش بنگاه‌های کوچک و متوسط در توسعه روستایی - استفاده از صنایع و تولیدات زودبازده 	<ul style="list-style-type: none"> - تبدیل تدریجی اقتصاد دستوری به اقتصاد کارآفرینانه - اصلاح شرایط عرضه و تقاضا - تخفیف‌های مالیاتی - مقررات‌زدایی - خصوصی‌سازی - اصلاح سیاست‌های آموزش و پرورش - برنامه‌های مالی - اعطای یارانه - تعدیل بازار کار و قوانین مربوط به ورشکستگی - توجه به مسائل توسعه پایدار 	<p>تدوین برنامه‌های پنج‌ساله توسعه (از دهه ۱۹۵۰ تا کنون)</p>
<ul style="list-style-type: none"> - تقویت روستاها در نظام برنامه‌ریزی منطقه‌ای با مشارکت روستاییان و بهره‌برداری از توانایی‌های موجود در روستا 	<ul style="list-style-type: none"> - حرکت خیز بزرگ به جلو - افزایش تولیدات کشاورزی - ایجاد صنایع کوچک‌مقیاس - حذف بخش خصوصی 	<p>ایجاد کمون‌های خلق (۱۹۵۸)</p>
<ul style="list-style-type: none"> - قانون‌گذاری‌ها و سیاست‌های تسهیل‌کننده 	<ul style="list-style-type: none"> - پیوستن به اقتصاد بازار - پیشرفت‌های اقتصادی در روستاها و تأثیر آن بر توسعه کشور 	<p>سیاست درهای باز (۱۹۷۸)</p>
<ul style="list-style-type: none"> - ایجاد فرصت‌های شغلی جدید برای جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها - تقویت کارآفرینی برای ایجاد منابع مالی و امکانات لازم در نقاط سکونتگاهی جدید - استفاده از فناوری‌های جدید 	<ul style="list-style-type: none"> - افزایش فعالیت غیرکشاورزی و آوردن صنایع به روستاها - خودکفایی اقتصادی شهرهای کوچک - جلوگیری از مهاجرت به کلان‌شهرها 	<p>سیاست تبدیل روستاها به شهر (دهه ۱۹۸۰)</p>

منبع: نگارندگان

1. Rural Credit Cooperatives (RCC)

مطالعات تجربی در زمینه کارآفرینی روستایی در چین

- براساس نتایج تحقیق هو (Ho, 1995)، اجرای برنامه‌های توسعه روستایی در بخش‌های اقتصادی غیرکشاورزی در چین از سال ۱۹۷۹ میلادی، به تقویت کارآفرینی در این بخش‌ها و در نتیجه توسعه سریع روستایی منجر شد.
- چن (Chen, 2006) با مطالعه روستاهای شهرستان جیانوچنگ^۱، به این نتیجه رسید که اگرچه سطح بالای تحصیلات عامل مهمی در کارآفرینی روستایی به‌شمار نمی‌آید، اما آموزش روستاییان در زمینه کارآفرینی نقش مهمی در توسعه کارآفرینی روستایی دارد.
- سلت (Solt, 2007) با ارزیابی برنامه‌های کارآفرینی روستایی در یازدهمین برنامه توسعه چین به این نتیجه رسید که دولت در این برنامه توجه چندانی به خلاقیت و کارآفرینی روستاییان نکرده است، در حالی که می‌بایست به تقویت برنامه‌های آموزشی در مورد کارآفرینی در میان روستاییان اهتمام ورزد.
- یو (Yu C., 2008) با مطالعه جوامع روستایی چین، به این نتیجه رسید که اعمال قوانین تشویقی و کاهش محدودیت‌های سخت‌گیرانه، در تقویت کارآفرینی روستایی بسیار مؤثر بوده است. او تأمین امنیت مالکیت زمین‌های کشاورزی را از سوی دولت مهم‌ترین عامل تشویقی در این زمینه برشمرده است.
- لیو (Liu, 2011) با بررسی زمینه‌های تقویت کارآفرینی روستایی در میان مهاجرانی که از شهر به روستای خود بازگشته بودند، به این نتیجه رسید که با اصلاح هرچه بیشتر قوانین مالکیت در بخش‌های اقتصادی کشور چین می‌توان تأثیر بهتری در پدیده مهاجرت معکوس، ابقای روستاییان در روستا، و توسعه روستایی گذاشت.

نتیجه‌گیری

کارآفرینی روستایی از ضروریات برنامه‌های توسعه به‌شمار می‌آید. تجربه کشور چین که با گستردگی جغرافیایی، تمرکز بالای جمعیتی، و کمبود منابع و امکانات لازم روبه‌روست، نشان می‌دهد که با کمک نیروی خلاق سرمایه انسانی می‌توان به اهداف توسعه دست یافت. تجربه‌های مفید برنامه‌های کارآفرینی و توسعه روستایی چین را می‌توان بدین شرح خلاصه کرد: الف) استفاده از نقش مثبت کارآفرینی روستایی در توسعه منطقه‌ای و توسعه کلان؛ ب) کاهش مقررات سخت‌گیرانه مالیاتی و نظارتی؛ ج) تقویت نقش دولت‌های محلی و بخش خصوصی برای افزایش فعالیت کارآفرینان روستایی؛ د) سازگاری ماهیت شرکت‌ها و صنایع با بستر اقتصادی، اجتماعی، و محیطی روستاها؛ ه) انعطاف‌پذیری سیاست‌های کارآفرینی با زیرساخت‌های موجود؛ و) یکپارچگی سیاست‌های کارآفرینی و سیاست‌گذاری در سطوح مختلف برنامه‌ریزی؛ ز) توجه به سایر منابع روستایی به‌جای تمرکز صرف بر فعالیت‌های گردشگری یا کشاورزی.

با توجه به ضرورت توجه جدی به مقوله کارآفرینی روستایی و موانع و چالش‌های پیش روی آن، تجربیات کشور چین در زمینه سیاست‌ها و برنامه‌های کارآفرینی روستایی می‌تواند مد نظر سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان و متولیان توسعه روستایی کشور ما قرار گیرد.

منابع

قرآن کریم.

آجیلی، عبدالعظیم، ۱۳۸۹، *ترویج، کارآفرینی و جوانان روستایی*، روزنامه گسترش، ۱ مهر ۱۳۸۹، <http://www.gostaresonline.com> (دستیابی در ۵ خرداد ۱۳۹۱).

افتخاری، عبدالرضا رکن‌الدین، سجادی، حمدالله و رضوی، حسن، ۱۳۸۹، *راهبردهای توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی: مطالعه موردی روستاهای شهرستان خدابنده*، فصلنامه روستا و توسعه، پاییز، ش. ۳، صص. ۲۹-۱.

بختیاری، صادق، و سالم، بهنام، ۱۳۸۴، سیاست‌های چین در زمینه بازار کار در فرایند آزادسازی بازرگانی، مجله اطلاعات سیاسی - اقتصادی، آذر و دی، ش. ۲۱۹ و ۲۲۰، صص. ۱۸۳-۱۷۲.

پاپلی یزدی، محمدحسین، و وثوقی، فاطمه، ۱۳۷۵، برنامه‌ریزی از دیدگاه اسلام و اثرات جغرافیایی آن، مجله تحقیقات جغرافیایی، پاییز، ش. ۴۲، صص. ۲۳-۳.

حسینی، سیدنبی‌اله، ۱۳۸۷، کارآفرینی روستایی، ضرورت استراتژیک توسعه، پایگاه اطلاع‌رسانی شهرستان فردوس، ۱۳ بهمن ۱۳۸۷، <http://www.ferdowskhabar.com> (دستیابی در تیر ۱۳۹۱)، ۲۴.

دلجوی شهیر، جواد، ۱۳۸۸، ویژگی‌های کارآفرینی و کارآفرینی اجتماعی، مجله کار و جامعه، مهر، ش. ۱۱۲، صص. ۳۳-۲۴.

گلیچ، زهرا، ۱۳۸۴، کارآفرینی روستایی و توسعه پایدار، ماهنامه سروش بانوان، شماره ۶۳، صص. ۱۲-۱۳.

محسنی تبریزی، علی‌رضا، و میرزایی، محمد، ۱۳۸۳، سنجش میزان انگیزش به کار و عوامل مؤثر بر آن (مورد جوانان و بانوان روستایی روستاهای استان آذربایجان شرقی)، مجله جامعه‌شناسی ایران، ش. ۲۰، صص. ۳-۳۱.

مقیم، محمد، ۱۳۸۲، سازمان‌های غیردولتی کارآفرین، مجله فرهنگ مدیریت، شماره ۳، صص. ۱۲۴-۹۵.

میرزا امینی، محمدرضا، ۱۳۹۰، راهکارهای توسعه کارآفرینی و اشتغال‌زایی روستایی، اندیشگاه شریف: سازمان همیاری اشتغال فارغ‌التحصیلان، <http://www.eshteghal.ir> (دستیابی در ۲۵ تیر ۱۳۹۱).

یوکویاما، میکی، ۱۳۸۲، تجارت الکترونیکی ابزاری برای ارتقای صادرات در بنگاه‌های کوچک و متوسط اقتصادی (مقایسه حوزه‌های آسیای شرقی و آمریکای لاتین)، با ترجمه نعمت‌الله تقوی، مجله تعاون، ش. ۱۴۴، صص. ۷۶-۷۹.

Audinet, J.P. & Haralambous, S., 2005, **Achieving the Millennium Development Goals: Rural Investment and Enabling Policy**, IFAD Governing Council.

Chen, M., 2006, **The Way to Entrepreneurship: Female Entrepreneurs' Education and Work Experience In Jiaocheng County, Shanxi Province, The People's Republic Of China**, PORTAL Journal of Multidisciplinary International Studies, Vol. 3, No. 2.

- Chow, G.C., 2010, **Entrepreneurship Propelling Economic Changes in China**, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.
- Demurger, S., & Xu, H., 2011, **Return Migrant: the Rise of New Antrepreneurs in China**, World Development, Vol. 20, No. 10, PP. 1-15.
- Eesley, C., 2009, **Entrepreneurship and China: History of Policy Reforms and Institutional Development**, available at:
<http://www.stanford.edu/~chuckeesley/home> (June 28, 2012).
- Fan, C., 2008, **Migration, Hukou, and the Chinese City, in China Urbanizes: Consequences, Strategies, and Policies**, The World Bank, Washington, D.C.
- Fan, Y., Chen, N., & Kirby, D.A., 1996, **Chinese Peasant Entrepreneurs: an Examination of Township and Village Enterprises In Rural China**, Journal of Small Business Management, Vol. 34, No. 4, PP. 71-76.
- Fung, A. & Zhao, J., 2008, **Changes in China's Media and Internet Technology: a Review Essay**, International Journal of Communication, Vol. 2, PP. 1080-1084.
- Gulumser, A., Nijkamp, P., Baycan, T., & Brons, M., 2009, **Embeddedness of Entrepreneurs in Rural Areas: A Comparative Rough Set Data Analysis**, Tinbergen Institute, Amsterdam.
- Ho, S., 1995, **Rural Non-Agricultural Development in Post-Reform China: Growth, Development Patterns, and Issues**, Pacific Affairs, Vol. 68, No. 3, PP. 360-391.
- Huang, Y., 2010, **China Boom: Rural China in the 1980s**. available at:
<http://chinaboom.asiasociety.org/essays/detail/212> (2010, June 1).
- Liao, D., & Sohmen, P., 2001, **The Development of Modern Entrepreneurship in China**, Stanford Journal of East Asian Affairs, 1 (Spring), PP. 27-33.
- Lin, G., 2002, **The Growth and Structural Change of Chinese Cities: a Contextual and Geographic Analysis**, Cities, Vol. 19, No. 5, PP. 299-316.
- Liu, J., 2011, **Human Capital, Migration and Rural Entrepreneurship in China**, Indian Growth and Development Review, Vol. 4, No. 2, PP. 100-122.
- Lucky, E.O.I., 2011, **Nurturing Entrepreneurship Development in the 21st Century: The Practical Approaches**, International Journal of Humanities and Social Science, Vol. 1, No. 9, PP. 219-227.
- Mueller, J., 2006, **Land of the Rising Entrepreneurship: a Description of Rural Female Entrepreneurship Programmes in China**, Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability, Vol. 2, No. 1.

- OECD, 2004, **Promoting Entrepreneurship and Innovative Smes in a Global Economy**, 2nd OECD Conference of Ministers Responsible for Small and Medium-Sized Enterprises (SMEs), Istanbul, Turkey: Organisation For Economic Co-Operation and Development.
- Osborne, T., 2005, **Entrepreneurship: Handbook and Resource Guide**, U.S. House of Representatives, Third District of Nebraska, Nebraska.
- Pearce, D. & Davis, J., 2000, **The Role of the Rural Non-Farm Sector in the Reconstruction of the Balkans**, Rural Non-Farm Economy Project, Social Sciences Department, United Kingdom.
- Petrin, T., 1994, **Entrepreneurship as an Economic Force In Rural Development**, The Seventh FAO/REU International Rural Development Summer School, Herrsching, Germany.
- Sharma, V., Seth, P., & Niyazi, S., 2010, **Blue Ocean Strategy - a Vehicle for Entrepreneurship Development and Economic Growth In Rural Areas**, International Journal of Asian Business and Information Management, 1 (1), PP. 32-41.
- Sherief, S.R., 2008, **Entrepreneurship as an Economic Force in Rural Development**, available at: <http://www.africaeconomicanalysis.org/> (2008, January 23).
- Solt, M.E., 2007, **Transforming China in the 21st Century Through Entrepreneurship**, Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability, Vol. 3, No. 1.
- Van der Ploeg, J.D., Jingzhong, Y. & Schneider, S., 2010, **Rural Development Reconsidered: Building on Comparative Perspectives from China, Brazil and the European Union**, Rivista Di Economia Agraria, Vol. 2, PP. 163-190.
- Wang, W.W. & Fan, C., 2006, **Success or Failure: Selectivity and Reasons of Return Migration In Sichuan and Anhui, China**, Environment and Planning, Vol. 38, PP. 939- 958.
- Wang, Y., 2004, **Financing Difficulties and Structural Characteristics of SMEs in China**, China & World Economy, Vol. 12, No. 2, PP. 34-49.
- Xiaojun, G.W., 2007, **Annual Report of the Advanced Leadership Development Project for Xiaokang Society**, UNDP, Beijing.
- Xu, C., & Zhang, X., 2009, **The Evolution of Chinese Entrepreneurial Firms**, The International Food Policy Research Institute (IFPRI), Beijing.

- Xu, L., Fu, X. & Li, J., 2010, **Empirical Research on the Priority Sequence of Entrepreneurial Factors of Agricultural Scientific Commissioners**, Journal of Agricultural Science, Vol. 2, No. 3, PP. 33-38.
- Yang, A., 2009, **Rural Development, not Consumption is the Answer**, Global Institute For Tomorrow, Beijing.
- Yu, C., 2008, **Entrepreneurship and Credit Constraints: Evidence from Rural Households in China**, Institute of Policy and Management, Chinese Academy of Sciences, Beijing.
- Yu, X. & Zhang, Q., 2009, **Development of Social Enterprises Under China's Market Transition**, 2nd EMES International Conference on Social Enterprise, Trento (Italy).
- Yueh, L., 2008, **China's Entrepreneurs**, Centre Piece, Beijing.
- Zhang, M., 2005, **Microfinance in Spain & China**, China Europe International Business School, Pudong, Shanghai.
- Zhao, L., 2009, **Return Rural Migration In China: a Source of Social Instability or a Force for Rural Transformation?**, the East Asian Institute, National University of Singapore.
- Zhe, L., 2007, **Develop Women Entrepreneurship**, Regional Training Workshop on Entrepreneurship and e-Business Development for Women Cooperatives, Bali, Indonesia.